

**GRUPUL DE SUPTOR CA FORMĂ DE LUCRU CU PĂRINȚII
CARE CRESC ȘI EDUCĂ COPII CU CES**

*Nicoletta CANȚER, lector universitar, prodecan,
Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți, Republica Moldova*

Summary: *This article presents the results of the research in the field of psychological and social assistance of parents who have children with special educational needs. The research purpose is to analyze the effectiveness of support groups as a form of working with parents of children with special educational needs. We analyzed the activity of several specialists of the different social, educative and psychological services, beneficiaries of which are children with SEN. We found that professionals working mostly with children with SEN and less with their parents. And support groups for parents are applied only in the center "PULS" and "SOCIMUM". Specialists who use support groups believe that this is an effective method of working. Other specialists do not apply this method and considered inefficient for various reasons. Much of these specialists were not trained about the functioning of support groups. Therefore we developed a program of work with support groups for parents with children with SEN.*

Identificarea, evaluarea și asistența copiilor cu ceințe educative speciale în Republica Moldova responsabilitatea este împărțită între Ministerul Muncii Protecției Sociale a Familiei și Ministerul Educației. Mai concret ne referim la comisiile pentru protecția copilului din cadrul Secțiilor sau Direcțiilor de Asistență Socială și Serviciul de Asistență Psihopedagogică din cadrul Direcțiilor de Învățământ, Tineret și Sport. Evident, există multiple dificultăți în identificarea, evaluarea și monitorizarea acestor copii, însă de regulă părinții estora mai puțin sunt implicați în activități de evaluare și formare. Necesitatea suportului părinților copiilor cu CES este indiscutabilă. Oricum, partea cea mai mare a timpului copilul cu CES îl petrece cu părintele, astfel acesta are cel mai direct acces și impact în creșterea și îngrijirea copilului. Îar în pofida faptului că copii cu CES manifestă o abordare diferiă, părinții în mare nu au de unde să o cunoască. Există însă, metode de lucru eficiente în acest domeniu, cum ar fi grupurile de suport, dar care nu au o aplicare foarte largă la noi în țară. Însă experiența internațională a demonstrat că anume grupurile de suport reprezintă forma cea mai eficientă de lucru cu părinții copiilor cu CES. În literatura de specialitate aceste grupuri se mai numesc grupuri de ajutor reciproc sau grupuri de sprijin. Aceste grupuri, compuse din persoane care au interese comune, oferă membrilor sprijin, fapt ce diminuează stresul psihologic și încurajează spre realizarea de schimbări necesare în viața lor.

Scopul cercetării este de a analiza eficiența grupurilor de suport în lucrul părinții copiilor cu CES, precum și înaintarea unor propuneri vizând implementarea acestei forme de lucru.

Obiectul cercetării îl reprezintă părinții ce educă copii cu CES.

Subiectul tezei este grupul de suport ca formă de lucru cu părinții copiilor cu CES.

Ipoteza cercetării: Presupunem că participarea părinților ce educă copii CES în cadrul grupurilor de suport ar contribui la:

- dezvoltarea la părinți a competențelor sociale necesare pentru buna creștere și îngrijire a propriilor copii cu CES.
- ar putea oferi o oportunitate de a depăși crizele psiho-emoționale și cele sociale legate de creșterea copiilor cu CES.

Obiectivele:

- Determinarea în ce măsură părinții sunt gata de a participa la grupuri de suport;
- Identificarea opiniei specialiștilor în domeniul implementării grupurilor de suport în lucrul cu părinții copiilor cu CES.
- Elaborarea unui ghid în domeniul implementării grupurilor de suport în lucrul cu părinții copiilor cu CES.

Metodele de investigație: analiza literaturii de specialitate în domeniu, sondajul de opinie, chestionarul.

Eșantionul cercetării este constituit din 30 de persoane din care 20 părinți și 10 specialiști municipiul Bălți implicați în asistența copiilor cu CES și a părinților acestora.

Primul lot a fost constituit din: 3 asistenți sociali, 2 psihologi; 2 pedagogi sociali, 1 profesor, care are în clasă copii cu CES, 2 cadre didactice de sprijin. Specialiștii au fost identificați în cadrul următoarelor instituții și servicii: DASPFC Bălți, SAP Bălți; Centrul comunitar „Drumul spre casă”, Centrul de ergoterapie „SOCIUM”, Școala primară nr. 21 „Spiridon Vangheli”, Centrul „PULS”. Toți specialiștii menționați promovează activități cu copii cu CES și cu familiile acestora. Al doilea lot a fost alcătuit din părinții copiilor cu CES. Acești respondenți au fost identificați în cadrul serviciilor menționate mai sus în cadrul eșantionului nr. 1. După promovarea interviurilor cu specialiștii am identificat în cadrul fiecărui serviciu câte doi respondenți. În funcție de tipul cerințelor educative speciale am identificat părinți ai copiilor cu: autism, deficiențe fizice, de intelect, probleme de sănătate mintală, tulburări de comportament și tulburări afective, copii cu deficit de atenție. Interviurile au fost promovate în mod oral, individual cu fiecare specialist, iar chestionarele în formă scrisă.

Mai jos prezentăm analiza cantitativă și calitativă a datelor culese în teren:

I. Opinia specialiștilor vizând asistența părinților cu copii cu CES.

Toți specialiștii intervievați promovează activități cu copii și cu familiile acestora. Însă în cadrul interviurilor am identificat următoarele: specialiștii preferă și practică mai mult metode de lucru individual; lucrul în grup este foarte rar aplicat și recomandat de către specialiști, considerând că această categorie necesită o abordare individualizată; deasenea predomină lucrul indirect cu beneficiarii: elaborarea ajutorului social,

elaborarea dosarelor beneficiarilor, elaborarea rapoartelor de evaluarea psiho-socială a beneficiarilor, elaborarea planurilor educative individualizate, elaborarea curriculumurilor individualizate; predomină lucrul cu copii CES, iar lucrul cu părinții acestor copii este secundar.

În domeniul lucrului cu copii au fost identificate următoarele forme de lucru: consilieri, convorbirea, evaluarea copilului cu CES, psihodiagnosticul, activități de corecție, intervenție, de profilaxie, seminare, activități de recreere și petrecere a timpului liber, pregătirea temelor de acasă, activități educative, instructive, dezvoltative, concursuri, matinee, în total au fost identificate circa 15 forme de lucru. Mai mult în expunerea răspunsurilor la această întrebare specialiștii foarte repede și ușor au putut enumera activitățile promovate și copii. Fiecare intervievat a oferit de la cel puțin 3 la 10 variante de răspuns. Acest fapt confirmă că în domeniul lucrului nemijlocit cu copiii se lucrează mult și nivelul de pregătire profesională al specialiștilor este bun.

În a doua parte a indicatorului vizat am intenționat să specificăm activități promovate cu părinții copiilor cu CES. Aici au fost variante de răspuns diametral diferite: de exemplu faptul specialiștii nu lucrează direct cu părinții, sau mai bine zis colaborează cu părinții când au nevoie de date sau alte informații, până la răspunsuri de tipul că lucrează doar cu părinții (de exemplu în cazul asistenților sociali comunitari, care lucrează cu familia în întregime și nu cu copilul în parte). Evident că această specificare este prevăzută în dependență de tipul serviciului pe care îl prestează specialistul. Ulterior am analizat fișe de post a tuturor specialiștilor și acolo am identificat la toți obligații de post legate lucrul cu membrii de familie a copiilor cu CES (și la pedagogi, și la cadrele didactice de sprijin, și la angajații SAP-ului, și la cei de la centele comunitare.)

Evident după aceste răspunsuri nu au fost enumerate prea multe forme de lucru cu părinții copiilor cu CES. Oricum unii din ei (îndeosebi profesorii) au enumerat mai multe forme de lucru părinții. În medie au fost date de la nici o formă de lucru (3 respondenți) până la cel mult 4 forme de lucru cu părinții (2 respondenți). Printre activitățile și formele de lucru cu părinții care au putut fi listate se enumeră; adunările cu părinți, sărbători și activități deschise pentru părinți cu participarea copiilor, consultații individuale, informații scrise oferite părinților, evaluarea familiei cu copii cu CES, consilierea părinților. În total 7 unități de răspuns contabilizate, ceea ce vorbește despre arsenalul destul de modest în acest domeniu.

1. Probleme și dificultăți cu care se adresează părinții copiilor cu CES la specialist:

Toți specialiștii intervievați au menționat că părinții se adresează la ei cu diferite probleme și dificultăți. Domeniile acestor probleme sunt diferite: de la cele pur personale (depresii, anxietate, dezechilibrul emoțional, conflicte interpersonale), cele familiale (probleme financiare, materiale, de sănătate, lipsa locului de muncă, lipsa condițiilor de trai) și legate nemijlocit de copil (creșterea, educarea, îngrijirea, tratamentul, dezvoltarea, comportamentul acestuia, motivarea copilului să facă sau să învețe ceva, pedeapsa și stimularea).

2. Modul oferire a ajutorului pentru părinții copiilor cu CES:

Surprinzător dar am constat că părinții vin și adresează frecvent după ajutor la specialiști, deci au încredere și țin cont de sfatul acestora. Dificultatea specialiștilor contă în faptul că nu au timp suficient pentru a le răspunde la solicitările lor. Adresările sunt făcute individual și respectiv necesită mult timp. Am întrebat dacă nu ar fi mai rezonabil în acest context când întrebările sunt comune mai multor părinți să-i întrunească în grupuri. Răspunsul a fost cam urătorul: părinții vor răspuns imediat și nu au timp pentru activități de grup. Mai mult pentru specialiști organizarea activităților de grup ar lua destul de mult timp, pe care și așa nu îl au.

3. Opinia și experiența de lucru cu părinții prin intermediul grupurilor de suport

La întrebarea privind experiența de lucru în domeniul grupurilor de suport am cules următoarele răspunsuri: marea majoritate(5) nu a practicat această formă de lucru și nici nu o consideră eficientă, iar cei 3 specialiști care au menționat că aplică această formă de lucru o consideră foarte utilă, simplă și eficientă și 2 specialiști care nu au aplicat și nu știu cum să o organizeze. Concluzia este evidentă că metoda funcționează foarte bine o dată ce este aplicată.

În continuare am lucrat doar cu cei 3 specialiști care au promovat grupuri de suport și au putut să dea feedbackuri obiective. S-au dovedit a fi angajații centrul „PULS” și a centrului de ergoterapie „Socium”. În ambele cazuri grupurile sunt promovate cu părinții doar că în primul caz cu părinții copiii cărora consumă droguri și în al doilea caz copiii au probleme de sănătate mintală. În ambele cazuri părinții sunt destul de motivați să participe și să se împărtășească cu experiența lor. În primul centru grupuri de suport au fost organizate și pentru copii/tineri/adulți dependenți și abia după au fost organizate grupuri de suport și pentru părinți. Prin aceste grupuri au trecut mai multe familii și după ieșirea din problemă unii pleacă alții continuă să susțină pe ceilalți. În cazul centrului „Socium” grupul este constant și se convoacă la necesitate și nu are un program prestabilit, însă oricum este eficient. Părinții sunt mulțumiți, iar colaboratorii sunt mai liberi de consultații individuale cu părinții. Angajații centrului „PULS” au fost formați special pentru promovarea grupurilor de suport și dețin lideri de grup și metodologii specifice de lucru.

II.Opinia părinților vizînd participarea în cadrul grupurilor de suport

1. Dificultăți specifice în procesul de creștere și educație a copilului cu CES:

Probleme legate de sănătatea copilului (18 respondenți/ 90%); probleme legate de educația copilului (16 respondenți/ 80%); probleme legate de îngrijirea copilului (12 respondenți/ 60%); probleme legate de școlarizarea copilului(5 respondenți/ 25%); probleme legate de comportamentul copilului (9 respondenți/ 40%); probleme legate de propria sănătate (5 respondenți/ 25%); probleme legate de bani (16 respondenți/ 80%); probleme legate de lisa unui loc de muncă (7 respondenți/ 35%); lipsa condițiilor de trai (6 respondenți/ 30%); conflicte interpersonale (7 respondenți/ 35%); relații tensionate în familie (8 respondenți/ 40%); Necesități de protezare sau aparate ajutătoare, tratamente de substituție (5 respondenți/ 25%).Problemele pot fi clasificate în 3 categorii:

probleme de țin de copil; probleme personale ale părinților și probleme interpersonale. **Analiza problemelor ne-a permis să constatăm că ele pot fi remediate prin intermediul grupurilor de suport, care au resurse necesare și răspund exact acestor necesități, conform metodologiei sale de promovare.**

2. Surse de ajutor la care apelează părinții copiilor cu ces.

Am determinat două categorii de surse de ajutor: specialiști (profesorii/educatorii; psihologii; asistenții sociali; cadrele didactice de sprijin; logopezii; managerii instituțiilor; medici, specialiștii din cadrul Direcției de asistență socială și protecție a familiei și copilului; specialiștii serviciului de asistență psihopedagogică) și nespecialiști (membrii familiei; membrii familiei extinse: bunici, mătușe, alte rude; alți părinți care au copii; alți părinți care au copii cu aceeași problemă ca și al propriului copil; alte persoane cu experiență de viață) și am vrut să aflăm care au grad sporit de credibilitate în fața părinților cu copii cu ces.

În concluzie identificăm primele trei poziții: alți părinți care au copii cu ces; medici și alte persoane cu experiență de viață. Din acest reiting iarăși putem constata gătința părinților de a se împărtăși cu problemele sale cu alți părinți de aceeași categorie, fapt ce este caracteristic grupurilor de suport.

3. Modul de oferire/solicitare/primire a suportului:

Părinții solicită ajutorul în mod individual în cadrul serviciilor la care se atribuie copilul lor, dar nu ezită să solicite și alte surse în cazul în care nu primește soluții de la primii. Unii părinți spun că în urma unor expereințe negative nu vor să se adreseze la unii specialiști, pe alții însă nu cunosc, deaceea încearcă să facă față singuri.

4. Experiențe de lucru în cadrul grupurilor de suport:

Doar 3 părinți s-au dovedit a avea experiență de agest gen. Ei au menționat reușite bune și un grad înalt de satisfacție. Paricipă la grupuri de suport nu din impunere, dar din necesitate și intereas personal. Ceialți părinți s-a dovedit a fi reticenți și cu temeri că s-ar putea afla careva infomații despre ei și copiii lor și aceasta ar fi rău de tot. Unii însă au spus că ar încerca în cazul în care ar fi astfel de oportunități organizate pentru ei.

III. Program de activitate în cadrul grupurilor de suport.

Analiza datelor ne permite să constatăm, că problema ne-participării părinților la activități de grup nu este numai de ordin personal (lipsa motivație și lipsa timpului) dar și de ordin informațional (nu cunosc specificul și avantajele). S-a constatat că neparticiparea părinților la activități de grup în mod special grupuri de suport este legată de: lipsa de informare și de experiență în astfel de activități; lipsa de încredere în profesioniștii care realizează activitățile; neîncrederea rezultatele unor programe de grup; comunicarea și colaborarea insuficientă a specialiștilor cu familia;

Trebuie de menționat că nivelul de informare a părinților este în funcție de nivelul lor de studii. Cei mai informați sunt părinții care au cu studii superioare. Dar ponderea acestora printre părinți care au copii cu CES este foarte mică. Mai mult de jumătate din părinți au studii medii și studii medii incomplete nu posedă informații despre natura maladiei copilului și particularitățile evoluției ei, metodele de reabilitare, particularitățile

psihologice ale dezvoltării copilului, cadrul juridic privind protecția socială a copiilor cu dizabilități.am depistat că în situațiile dificile legate cu dezvoltarea copilului cu CES (25 % din părinți) își găsesc suportul necesar la medici, alții 20% la un alt specialist(psiholog, pedagog, asistent social) 20% la alți părinți care au copii cu aceeași problemă, iar ceilalți circa o treime din părinți se bazează numai pe experiența sa.

Opiniile părinților privind organizarea și participarea la un grup de suport în cadrul unei instituții pe care o accesează (școli, centru de zi) s-a repartizat în felul următor: 50 % se pronunță în favoarea acestuia, cica o treime le vine greu să răspundă și doar circa o cincime sunt categoric împotriva participării la grupuri de suport.

Datele acumulate ne-au argumentat necesitatea elaborării și implementării unui program pentru promovarea grupurilor de suport pentru părinții copiilor cu CES integrați în cadrul diferitor servicii.

Scopul : oferirea suportului psiho-emoțional, educațional și social părinților copiilor cu CES.

Obiectivele:

- Crearea posibilităților de autodezvoltare a părinților;
- Crearea oportunităților de schimb al experienței acumulate de către părinți;
- Dezvoltarea abilităților sociale la părinți;
- Depășirea problemelor personale;

Facilitatori ai grupului pot deveni specialiștii din domeniile sociale, psihologice și pedagogice.

Beneficiari ai grupului de suport pot deveni părinții care au copii cu aceleași cerințe educative speciale.

Numărul participanților: 7-12 persoane

Frecvența întrunirilor: o dată la două săptămâni, sau cel puțin o dată în lună.

Durata ședințelor: 60 minute

Durata programului: 6-12 luni.(în funcție de frecvență ședințelor)

Etapale de dezvoltare a grupului: intercunoașterea participanților (primele două ședințe); stabilirea relațiilor de încredere și parteneriat(urmatoarele două ședințe); dezvoltarea coeziunii de grup(ședința 5,6); lucrul suportiv (poate dura până la epuizarea subiectelor); finalizarea lucrului grupului (ultima ședință); reînnoirea activității lucrului grupului la necesitate.

Metodologia desfășurării ședințelor grupului de suport pentru părinții copiilor cu CES: salutul și topirea gheții; prezentarea stării de spirit al participanților; prezentarea temei; dezbari și comentarii; experiențe personale în limitele subiectului; concluzii și generalizari; tema de acasă; stabilirea ședinței următoare; distribuirea materialelor informative; discuții la o ceașcă de cafea.

Ritualuri și tradiții: Propunem ca la fiecare ședință participanții să aleagă un ritual în funcție de starea lor emoțională și problemele cu care se confruntă:

- a. **Microfonul deschis:** la care oricine poate lansa un subiect de discuție ce îl interesează.

- b. **Strigăt de ajutor:** oricine poate solicita ajutorul atunci când neseseită.
- c. **Expertul recomandă:** orice părinte poate oferi un sfat în baza unei expereințe trăite:
- d. **Sărbătorii lunii:** Felicitări cu diferite ocazii.
- e. **Familia de succes:** prezentarea experiențelor de succes.

Materiale necesare pentru promovarea ședințelor de grup: Creioane, marchere, foi mari foi mici, foarfece, foi colorate, informații distributive, tehnică , sală pentru promovarea ședințelor , mese, scaune.

Pentru a facilita promovarea ședințelor de grup cu părinții trebuie de prevăzut ca copiii acestora să fie incluși în activități paralele în alte săli.

Agenda promovării grupurilor de suport cu părinții copiilor cu CES

Nr	Etapa	Tema	Nr. de ședințe
1	Întercunoașterea participanților	Problemele psihologice ale copiilor cu ces;	2
		Cum depășim problemele legate îngrijirea și educarea copilului cu ces;	1
2	Stabilirea relațiilor de încredere și parteneriat	Identificarea părinților cu copiii lor;	1
		Vocea familiei și necesitățile părinților;	1
3	Dezvoltarea coeziunii de grup	Părinții și sentimentul culpabilității față de copil, soți și rude;	1
		Etapele de dezvoltare a familiei în care crește copilul cu CES;	2
4	Lucrul suportiv	Probleme specifice familiilor ce cresc și educă copii cu CES;	2
		Probelmele psihosociale ale părinților cu copii cu CES;	2
		Tipuri de părinți și stiluri de educație specifice părinților copiilor cu CES;	2
		Rolul părinților în integrarea copiilor cu CES;	1
		Cum să dezvolți la copilul tău abilități de autodeservire;	2
		Cum să motivăm, să stimulăm și să pedepsim copilul;	1
		Cum să organizăm odihna și timpul liber sau depășirea sindromului de impunere a tristeții;	1
		Maturizarea și educația sexuală a copilului cu CES;	1
Cum să-mi apăr drepturile mele și ale copilului meu cu ces	2		
5	Finsarea lucrului grupului	Experiențe de succes, dificultăți depășite și lecții învățate.	1
6	Reînnoirea activității lucrului grupului la necesitate.	Subiecte la solictarea părinților	Se va convoca la necesitate

Concluzii: Atunci când vorbim despre copiii cu CES nu putem să nu raportăm problemele cu care se confruntă la membrii familiilor acestora. Suferința cronică generată de problemele copilului are impact asupra familiei în general. Familia poate travesa perioade intense de stres, poate învăța din aceste experiențe și poate deveni mai puternică sau invers să ajungă în alte axtremități și mai grave pînă la divorț și depresii. În acest context, suportul grupului și modul în care membrii acestuia se raportează la propria situație și la a celor din jur poate constitui un colac de salvare. Ca consecință participarea la grupurile de suport constituie factori care pot media reacția părinților la

stresul generat de problemele copilului, factori care pot conduce la creșterea autoeficacității familiei, la adoptarea unor strategii de coping eficiente, care toate conduc la creșterea gradului de adaptabilitate și funcționare a familiei. În general prin acest mod de intervenție se poate facilita în general calitatea vieții familiei cu copii cu ces.

Deși nu toți specialiștii intervievați în cadrul cercetării recunosc importanța acțiunilor în sprijinul părinților, periodicitatea desfășurării acestora scoate în evidență existența anumitor dificultăți cu care se confruntă ambele părți: părinți nemilțumiți și specialiști presați de timp. Sprijinul acordat de regulă este individualizat: iar modalitatea de ajutorare este selectată în funcție de problema cu care se confruntă copilul sau familia. Datele studiului reliefează următorul fapt: părinților li se acordă mult mai puțin timp decât lucrului cu copiii, astfel părinții chiedono dacă necesită beneficiază de mai puțin sprijin. Specialiștii sunt conștienți de beneficiile sprijinirii părinților, atât la nivel de părinți, familie și copil.

Specialiștii opinează că cele mai mari obstacole și probleme în comunicarea dintre instituție/serviciu și familie sînt generate de însăși părinți, nu de ei. Lipsa de timp a părinților constituie, în opinia specialiștilor constituie cea mai mare piedică în stabilirea unei comunicări eficiente. Alții consideră că și programul încărcat al profesioniștilor este un pediment. Urmează lipsa de interes a părinților în a participa la grupuri de suport, precum și lipsa de interes și motivare a profesioniștilor. Majoritatea din specialiștii-respondenți susțin că nu posedă abilitățile de organizare și gestionare a grupurilor de suport deoarece pentru un lucru este nevoie de abilități corespunzătoare.

Generalizînd rezultatele acestei analize, putem presupune că specialiștii sînt tentați să prezinte instituție ca un factor ce-și doreștesă facă totul pentru a comunica suportiv cu părinții. În opinia lor obstacolele în îmbunătățirea comunicării cu părinții sînt preponderent de mediul extern.

În concluzie, reiterăm că participanții la studiu real nu dispun de timp pentru organizarea lucrului grupurilor de suport cu părinții, fiind impuși de diferite circumstanțe să acorde prioritate altor obligațiuni de post. Comunicarea strînsă cu alte persoane implicate în educarea și îngrijirea copilului poate fi de un real ajutor pentru membrii familiei. O astfel de colaborare poate să aducă îmbunătățiri atât în plan informațional cât și practic, urmărind în ansamblu obiective precum: educația, identificarea și stabilirea tipului de integrare a copilului, comportamentul și interacțiunile cu alte familii, adaptarea la diferite medii, învățarea abilităților sociale și de comunicare, dezvoltarea abilităților practice.

Mai jos prezentăm unele spicuiuri acumulate în baza studiului realizat:

- Este important ca părinții să aibă grijă și de ei înșiși și atunci cînd este cazul să încerce să se autoorganizeze în cadrul grupurilor de suport. Să identifice printre ei lideri, voluntari și experți.
- Se recomandă părinților să participe la diferite forme de lucru în grup: terapii, consiliere, cercuri sociale, grupuri de aparținători așa ar putea face față tuturor emoțiilor, temerilor, îngrijorărilor și dificultăților cu care se confruntă.

- Evaluarea familiei este necesară și importantă deoarece ea oferă informații referitoare la probleme în familie, la relația părinte-copil, acestea fiind importante în planificarea activității grupurilor de suport și a altor tipuri de intervenții de lucru cu copilul și părintele .
- Părinții care au în familie un membru este cu ces trec printr-o perioadă lungă de suferință manifestată prin cele mai variate stări: mînie, furie, durere, anxietate, negare și resemnare.
- A fi părinte a unui copil cu ces înseamnă a căuta permanent soluții la toate problemele de la cele mai simple la cele mai complexe care apar în familie, la școală și în comunitate.
- Părinții adresează tot felul de întrebări la care așteaptă imediat răspuns. Pentru această iarăși se poate apela la grupurile de suport.

În toate aceste situații părinții copiilor cu CES au nevoie de sprijinul celor din jur, au nevoie să știe că cineva le este alături și că există un loc și un grup unde ei pot veni necondiționat și cere ajutor. O cale de a explora, înțelege și trata toate aceste suferințe ale membrilor familiei și ale interacțiunilor familiale se poate realiza prin grupurile de suport. Provocările de zi cu zi și la care sunt supuși părinții afectează nemijlocit și copilul. Deaceea părinții trebuie să fie susținuți și învățați cum să depășească aceste dificultăți. Iar modalitatea în care părinții vor face față acestor probleme îi v-a influența și pe ceilalți membri din familie. Este bine ca părinții să aibă un hobby, să viziteze alți prieteni, să învețe modalități de relaxare. Să caute și să accepte suport din partea altora. Pe lângă acestea, grupurile de suport pentru părinți și pentru alte rude apropiate sunt adesea foarte utile. Persoanele care participă la aceste grupuri pot beneficia de experiența pe care o împărtășesc alți părinți în suferință.

Referințe bibliografice

1. Anca M. Metode Si Tehnici De Evaluare A Copiilor Cu Ces. Cluj: Presa Universitară, 2007.
2. Bunescu G. , Alecu G. , Badea D. Educația părinților, Strategii și programe, E.D.P., București, 1997 .
3. Coman, S. Parteneriat în educația integrată a copiilor cu cerințe educative speciale. Iași : Spiru Haret, 2001 .
4. Cum să devenim părinți mai buni, Editura Lumen, 2002, traducere și adaptare: Luminița Costache, Livia Trif, Brenda Padina și Cezar Iliescu-Halt.
5. Gal D. Metode de grup în asistența socială Universitatea Babeș – Bolyai Cluj-Napoca, 2007.
6. Hai să comunicăm. Manual pentru persoanele implicate în lucrul cu copiii care au dificultăți de comunicare. UNICEF-Moldova, 1998.
7. Gherguț A. Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale-strategii diferențiate și incluzive în educație. București: Polirom , 2006.
8. Programul național de dezvoltare a educației incluzive din Republica Moldova pentru anii 2011-2020,

-
9. Vrasmaș E., Vrasmaș T. -Educația incluzivă în grădiniță : dimensiuni, provocări și soluții / UNICEF România, Buzău : Alpha MDN, 2012.
 10. HOTĂRÎRE Nr. 732 din 16.09.2013 cu privire la Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică și Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică: Monitorul Oficial Nr. 206-211 art Nr: 823